

УДК 343.326

DOI <https://doi.org/10.32836/2521-6473.2020-4.17>

О. О. Кирбят'єв, кандидат юридичних наук,
докторант Національної академії внутрішніх справ

СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТАТТЯМИ 342 ТА 345 КК УКРАЇНИ

У статті досліджено суб'єктивну сторону складів злочинів, передбачених статтею 342 та статтею 345 КК України. Аргументовано, що опір та погроза як злочин з формальним складом можуть бути вчинені лише з прямим умислом. Його інтелектуальний момент характеризується усвідомленням суспільної небезпеки посягання, яке включає розуміння винним двох обов'язкових моментів: по-перше, опір вчиняється саме представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, члену громадського формування або військовослужбовцеві, по-друге, ці особи перебувають при виконанні покладених на них законом функцій. Вольовий момент полягає у бажанні винного перешкодити виконанню потерпілим своїх обов'язків. Визначено, що під час вчинення кримінального правопорушення у вигляді погрози вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо працівника правоохоронного органу, а також щодо його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків суб'єкт злочину передбачає, що оскільки вчинювані ним дії є суспільно небезпечними, то вони можуть потягнути певні негативні зміни, пов'язані із заподіянням шкоди суспільним відносинам, що забезпечують охорону професійної діяльності працівників правоохоронних органів. З'ясовано, що на практиці, як правило, або формально зазначається, що особа, яка вчинила кримінальне правопорушення діяла умисно (без уточнення виду умислу), або визначається, що умисел суб'єкта кримінального правопорушення є прямим, проте детально не розкриваються причини такого умовиводу. Зроблено висновок, що суб'єктивній стороні складу злочину, передбаченого частиною 4 статті 345 КК України, притаманна виключно умисна форма вини. Здебільшого вона виражається у вигляді прямого умислу, проте іноді (якщо діяння виражається у вчиненні організованою групою погрози вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо працівника правоохоронного органу, а також щодо його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків) допускаємо можливість того, що умисна форма вини може бути виражена у вигляді непрямого умислу.

Ключові слова: право, обов'язки, відповідальність, злочин, покарання, повага, працівники правоохоронних органів, професійна діяльність.

O. O. Kyrbiat'iev. The subjective side of the corpus delict under articles 342 and 345 of the Criminal Code of Ukraine

The article examines the subjective side of the crimes under Art. 342 and Art. 345 of the Criminal Code of Ukraine. It is argued that resistance and threat, as a crime with a formal composition, can be committed only with direct intent. His intellectual moment is characterized by awareness of the public danger of encroachment, which includes the perpetrators' understanding of two obligatory points: first, that resistance is made to a government official, law enforcement officer, state executor, member of a public formation or serviceman, and second, that these persons are in the performance of the functions assigned to them by law. The willpower is the desire of the perpetrator to prevent the victims from fulfilling their responsibilities. It is determined that when committing a criminal offense in the form of threat of murder, violence or destruction or damage to property against a law enforcement officer, as well as against his close relatives in connection with the performance of official duties, the subject of the crime provides that because their actions are socially dangerous, they can lead to certain negative changes associated with harm to public relations, ensuring the protection of professional activities of law enforcement officers. It is found that in practice, as a rule, either formally states that the person who committed a criminal offense acted intentionally (without specifying the type of intent), or it is determined that the type of intent of the subject of the criminal offense – direct, but not detailed the reasons for such an inference are revealed. It is concluded that the subjective side of the crime under Part 4 of Art. 345 of the Criminal Code of Ukraine are characterized by exclusively intentional form of guilt. In the vast majority of cases, it is expressed in the form of direct intent, however, in some cases (if the act is expressed in an organized group threat of murder, violence or destruction or damage to property of a law enforcement officer and his close relatives in connection with this employee duties) allow the possibility that the intentional form of guilt may be expressed in the form of indirect intent.

Key words: law, duties, responsibility, crime, punishment, respect, law enforcement officers, professional activity.

Постановка проблеми. Конституція України у статті 17 проголосила, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом.

Таке положення Основного Закону свідчить про те, що забезпечення належного функціонування суспільства є першочерговим завданням самих її членів, які мають не тільки права, але й певні обов'язки.

© О. О. Кирбят'єв, 2020

Єдина згадка про правоохоронні органи в Конституції України свідчить про їх роль у забезпеченні державної безпеки. Водночас неможливо громадянам України надреалізувати свої права, забуваючи про обов'язки, адже це призводить до кризи поваги до влади, а стосовно працівників правоохоронних органів – неможливості належного виконання ними своїх професійних обов'язків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічним підґрунтям досягнення проголошеної мети є наукові праці українських учених, зокрема роботи П.П. Андрушка, М.І. Бажанова, О.М. Бандурки, Ю.В. Бауліна, В.С. Батиргарєєвої, І.Г. Богатирьова, В.М. Бурдіна, С.Б. Гавриша, В.О. Глушкова, В.К. Грищука, Н.О. Гурорової, Л.М. Демидової, С.Ф. Денисова, Т.А. Денисової, О.М. Джужи, О.О. Дудорова, О.О. Житного, В.П. Ємельянова, В.М. Карчевського, О.В. Козаченка, М.Й. Коржанського, В.В. Кузнецова, В.М. Куца, О.М. Литвака, О.М. Литвинова, С.Я. Лихової, В.К. Матвійчука, П.С. Матишевського, М.І. Мельника, В.А. Мисливого, А.А. Музики, В.О. Навроцького, Ю.В. Нікітіна, А.М. Орлеана, В.І. Осадчого, Є.О. Письменського, А.В. Савченка, В.В. Сташиса, Є.Л. Стрельцова, В.М. Трубникова, В.О. Тулякова, В.І. Тютюгіна, Є.В. Фесенка, П.Л. Фріса, М.І. Хавронюка, П.В. Хряпінського, Г.В. Чеботарьової, В.В. Шаблисто, В.І. Шакуна, С.С. Яценка. Водночас ознаки суб'єктивної сторони злочинів, що посягають на професійну діяльність працівників правоохоронних органів, є фактично малодослідженою проблемою. Одними з них є статті 342 та 345 КК України.

Метою статті є розгляд суб'єктивної сторони складів злочинів, передбачених статтями 342 та 345 КК України.

Виклад основного матеріалу. Виключно умисною формою вини також характеризується суб'єктивна сторона кримінальних правопорушень, передбачених частинами 2, 3 статті 345 КК України «Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу». Так, у диспозиції цих норм законодавець прямо зазначає, що для кваліфікації діянь за цими нормами необхідно, щоб тілесні ушкодження відповідної тяжкості були заподіяні суб'єктом злочину виключно умисно.

Щодо виду умислу, то, на думку науковців, суб'єктивна сторона будь-якого кримінального правопорушення, передбаченого статтею 345 КК України, характеризується у формі умислу, вид умислу є виключно прямим [1, с. 230; 2, с. 273; 3, с. 271].

На практиці суди, як правило, або прямо не розкривають вид умислу, або апіорі роблять висновок про те, що форма вини суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого статтею 345 КК України, виражається у формі прямого умислу.

Наприклад, у вироку Обухівського районного суду Київської області від 16 листопада 2017 р. по справі № 372/568/17 зазначено, що суб'єктивна сторона злочину, передбаченого частиною 2 статті 345 КК України, характеризується тільки умисною виною. Крім того, для суб'єктивної сторони цього злочину характерним є прямий умисел, поєднаний зі спеціальним мотивом, а саме з нанесенням працівникові правоохоронного органу тілесних ушкоджень саме у зв'язку з виконанням ним своїх службових обов'язків [4].

Цей випадок яскраво демонструє факт того, що суд детально не розглядає вид умислу, а лише декларує його обов'язкову наявність у складі названого кримінального правопорушення.

Незважаючи на це, нами виявлено три випадки, коли у судових вироках за статтею 345 КК України згадувався непрямий вид умислу. Так, у вироку Шаргородського районного суду Вінницької області від 27 грудня 2012 р. по справі № 230/4071/12 зазначається, що допитаний у судовому засіданні підсудний ОСОБА_5 винуватим себе у вчиненні злочину визнав частково, не заперечував факту вчинення злочину за вищенаведених обставин, розкався у скоєному, просив його суворо не карати, врахувати, що злочин він вчинив з непрямим умислом та попросив пробачення у потерпілих [5].

Думається, навряд чи цей випадок можна розглядати прикладом вчинення злочину, передбаченого частиною 2 статті 342 КК України з непрямим умислом, оскільки названий вид умислу прямо не був встановлений судом, а лише називався самим суб'єктом кримінального правопорушення.

Для того щоби зробити остаточний висновок щодо виду умислу у цій справі, доречно розглянути саму картину злочину. Зокрема, у вироку зазначено таке: «до ОСОБА_10 підбиг ОСОБА_5 який, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, умисно, задля спричинення тілесних ушкоджень працівникові правоохоронного органу у зв'язку з виконанням останнім його службових обов'язків, наніс з розмахом удар ногою в ділянку голови» [5].

Без сумніву, наведене свідчить про те, що особа все ж таки діяла з прямим умислом, адже, нанісши з розмахом акцентований удар в ділянку голови правоохоронця, вона не тільки усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності) та передбачала його суспільно небезпечні наслідки, але й бажала (а не допускала) їх настання.

Натомість інші два випадки є менш очевидними щодо визначення виду умислу. У вироку Дарницького районного суду м. Києва від 21 лютого 2020 р. по справі № 753/3644/17 зазначено, що задля зникнення з місця пригоди, діючи умисно, перебуваючи за кермом зазначеного транспортного засобу, ОСОБА_2 почала рух на транспортному засобі марки “Mercedes Benz”, державний номерний знак НОМЕР_1. Задля припинення правопорушення ОСОБА_2, ОСОБА_1, діючи згідно зі статтею 23 Закону України «Про національну поліцію», схопилась руками за раму транспортного засобу через відкрите вікно лівих передніх дверцят

транспортного засобу та почала висловлювати ОСОБА_2 законну вимогу зупинити транспортний засіб. Проте ОСОБА_2, розуміючи, що автомобіль є підвищеним джерелом небезпеки та усвідомлюючи, що він рухається по проїжджій частині з інтенсивним рухом транспортних засобів, а інспектор УПП у м. Києві ОСОБА_1 перебуває при виконанні своїх службових обов'язків, ігноруючи законні вимоги інспектора ОСОБА_1 зупинитись, продовжила керувати зазначеним транспортним засобом під час того, як остання трималась за відкрите вікно лівих передніх дверцят автомобіля. Крім цього, ОСОБА_2 на зазначеному автомобілі почала змінювати смугу руху в лівий бік, де знаходилась ОСОБА_1, та набирати швидкість. Через ці дії ОСОБА_2 потерпіла ОСОБА_1 вдарилась об автомобіль “Mercedes Benz”, державний номерний знак НОМЕР_1, яким керував обвинувачений, внаслідок чого потерпіла ОСОБА_1 отримала легкі тілесні ушкодження у вигляді синців по передній поверхні лівої гомілки в середній третині, передній поверхні лівого гомілково-ступневого суглобу. В подальшому ОСОБА_2 зупинила автомобіль марки “Mercedes Benz”, державний номерний знак НОМЕР_1 [6].

У запропонованій ситуації досить складно стверджувати, що, завдаючи тілесних ушкоджень працівнику поліції, особа, яка вчинила злочин, усвідомлювала суспільно небезпечний характер своїх дій, передбачала настання внаслідок їх вчинення небезпечних наслідків та бажала їх настання. В цьому разі, на нашу думку, більш доречно стверджувати, що суб'єкт кримінального правопорушення скоріше свідомо допускав настання цих наслідків.

У цьому випадку суд дійшов такого висновку. Так, у названому вироку зазначено, що твердження сторони захисту про те, що обвинувачений не мав умислу на спричинення потерпілій особі тілесних ушкоджень, тому його дії в гіршому разі можуть бути кваліфіковані за статтею 185 КУпАП, суд вважає неспроможними, оскільки в ході судового розгляду достовірно встановлено, що ОСОБА_2, керуючи джерелом підвищеної безпеки, достовірно знаючи, що їй інкримінують вчинення адміністративного правопорушення, не погоджуючись з діями поліцейських та усвідомлюючи, що потерпіла особа виконує свої службові обов'язки і тримається рукою за водійське вікно, рушила з місця зупинки, та, чуючи крики потерпілої особи через відкрите вікно, стала збільшувати швидкість, виконуючи маневр перестроювання ліворуч – у бік, де знаходилась потерпіла, *не могла не передбачити, що остання внаслідок її злочинних дій могла не тільки отримати легке тілесне ушкодження, але й тілесні ушкодження більш тяжкого ступеня* (курсив наш – О. К.). Наведені обставини вчиненого злочину, на думку суду, свідчать про те, що обвинувачений *усвідомлював, що може заподіяти шкоду здоров'ю потерпілої особи, передбачав такі наслідки та свідомо припускав їх настання, що підтверджує наявність в обвинуваченого непрямого умислу на вчинення інкримінованого йому злочину* (курсив наш – О. К.) [6].

Вважаємо, що висновки суду є цілком логічними, отже, описана у вироку ситуація прямо доводить факт того, що такий обов'язковий елемент суб'єктивної сторони кримінальних правопорушень, передбачених частинами 2, 3 статті 345 КК України, може бути виражений виключно у формі умислу, від умислу може бути як прямим, так і непрямым.

Можливість наявності в діях суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого частиною 2 статті 345 КК України, непрямого умислу допускається у вироку Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 19 березня 2014 року по справі № 1-кп/359/96/2014р, у якому суд дійшов висновку про те, що різниця в показах обвинуваченого та потерпілого щодо частини тіла, якою обвинувачений наніс удар, не впливає на кваліфікацію дій обвинуваченого, оскільки, як зазначає сам обвинувачений, ці дії були вчинені з *непрямим умислом* (курсив наш – О. К.) [6], що не виключає його вини [7].

Таким чином, суд прямо не визначає наявний у діях злочинця вид умислу, адже в цьому випадку він не впливає на кваліфікацію діяння. Водночас суд опосередковано допускає, що в діях особи міг бути непрямий умисел.

Крім того, на дисертаційному рівні В.Ю. Коломійцем було доведено, що кримінальні правопорушення, передбачені статтями 121–125 КК України, можуть бути вчинені виключно умисно. Вид же умислу допускається як прямий, так і непрямий [8, с. 153].

Звісно, склади цих кримінальних правопорушень суттєво відрізняються від складів злочинів, передбачених частинами 2, 3 статті 345 КК України (насамперед, основним безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення), проте низка наявних між ними спільних рис (особливо щодо умисного заподіяння тілесних ушкоджень особі) дає змогу спрямувати сформований В.Ю. Коломійцем висновок у площину суб'єктивної сторони умисного заподіяння працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам побоїв або відповідної тяжкості тілесних ушкоджень у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків (частина 2 або частина 3 статті 345 КК України). При цьому наявність спеціального мотиву у складах останніх кримінальних правопорушень жодним чином не спростовує цю думку, адже наявність такого елемента суб'єктивної сторони допускається у кримінальних правопорушеннях як з прямим, так і непрямым умислом.

Отже, на підставі викладеного допускаємо, що всупереч поширеній у науці кримінального права думці вина як обов'язковий елемент суб'єктивної сторони складів злочинів, передбачених частинами 2, 3 КК України, може бути виражена у вигляді не тільки прямого, але й непрямого умислу.

Щодо злочину, передбаченого частиною 1 статті 345 КК України, нагадаємо, що це суспільно небезпечне діяння вчені, як правило, відносять до кримінальних правопорушень із формальним складом. Альтернативні ж позиції щодо цього виглядають дискусійними, адже, як слушно зауважує В.В. Шаблистий, всі спроби віднести злочини та кримінальні проступки у вигляді погрози вчинення певного діяння (наприклад, погрозу вбивства) до кримінальних правопорушень із матеріальним чи усіченим складом ґрунтуються на прагненні порушити класичний поділ усіх складів кримінальних правопорушень (за особливостями конструкції) на формальні, матеріальні та усічені [9, с. 9].

Цей фактор особливості конструкції складу кримінального правопорушення, передбаченого частиною 1 статті 345 КК України, є досить важливим щодо розгляду такої суб'єктивної ознаки, як вина, адже в науці кримінального права домінуючою є думка про те, що для кримінальних правопорушень із формальним складом характерною є вина у вигляді прямого умислу, але не тому, що суб'єкт не має психічного ставлення до наслідків діяння. Навпаки, саме наявність такого ставлення до наслідків визначає зміст ставлення до діяння. До речі, саме тому законодавча формула умислу є універсальною і не потребує змін та уточнень [10, с. 39].

Враховуючи це, робимо умовивід, що злочин, передбачений частиною 1 статті 345 КК України, характеризується виключно умисною формою вини, вид умислу є прямим.

Думається, в цьому разі слушними є доповнення Р.В. Вереси про те, що під час вчинення кримінальних правопорушень з формальним складом суб'єкт передбачає, що, оскільки вчинювані ним діяння є суспільно небезпечними, вони можуть потягти за собою певні негативні зміни, перш за все в об'єкті злочинного посягання. Отже, у злочинах та кримінальних проступках із формальним складом встановлення ознаки передбачення ґрунтується на усвідомленні суспільно небезпечного характеру вчинюваних дій і передбаченні внаслідок їх вчинення, негативних змін у сфері охоронюваних кримінальним законом об'єктів [11, с. 214].

З наведеного випливає, що під час вчинення кримінального правопорушення у вигляді погрози вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо працівника правоохоронного органу, а також щодо його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків суб'єкт злочину передбачає, що оскільки вчинювані ним дії є суспільно небезпечними, то вони можуть потягнути за собою певні негативні зміни, пов'язані із заподіянням шкоди суспільним відносинам, що забезпечують охорону професійної діяльності працівників правоохоронних органів.

Розглянемо також вину як обов'язковий елемент суб'єктивної сторони складу злочину, передбаченого частиною 4 статті 345 КК України. Вище нами було встановлено, що злочини, передбачені частинами 2, 3 статті 345 КК України, можуть бути вчинені у формі умислу, вид умислу є як прямим, так і непрямим, тоді як кримінальне правопорушення у вигляді погрози вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо працівника правоохоронного органу, а також щодо його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків, вчиняється виключно у вигляді прямого умислу.

З огляду на це логічно припустити, що діям, передбаченим частиною 1 статті 345 КК України, вчиненим організованою групою, також характерний виключно прямий умисел, а діям, передбаченим частинами 2, 3, вчиненим організованою групою, – як прямий, так і непрямий умисел.

Втім, склад кримінального правопорушення, передбаченого частиною 4 статті 345 КК України, має суттєву особливість: він вчиняється організованою групою.

Нагадаємо, відповідно до частини 3 статті 28 КК України, кримінальне правопорушення визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три й більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) кримінальних правопорушень, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи [12].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, для того, щоб остаточно сформулювати умовивід щодо виду умислу у складі кримінального правопорушення, передбаченого частиною 4 статті 345 КК України, необхідно визначитись щодо можливості вчинення кримінального правопорушення у складі організованої групи з непрямим умислом.

Для цього скористаємось напрацюваннями А.А. Вознюка, який довів, що умисна участь у вчиненні умисного злочину передбачає, що кожен співучасник усвідомлює суспільно небезпечний характер діяння (дії або бездіяльності), що вчиняє разом з іншими співучасниками, передбачає його суспільно небезпечні наслідки й бажає їх настання. Мотиви діяльності цього суб'єкта можуть бути різними. Співучасники діють здебільшого з прямим умислом і лише іноді виконавець (співвиконавець) або пособник має непрямий умисел [13, с. 9].

На підставі наведеного можна дійти висновку про те, що суб'єктивній стороні складу злочину, передбаченого частиною 4 статті 345 КК України, притаманна виключно умисна форма вини. Здебільшого вона виражається у вигляді прямого умислу, проте іноді (якщо діяння виражається у вчиненні організованою групою погрози вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо працівника правоохоронного органу, а також щодо його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків) допускаємо можливість того, що умисна форма вини може бути виражена у вигляді непрямого умислу.

Щодо кримінального правопорушення у вигляді опору представникові правоохоронного органу (частини 2, 3 статті 342 КК України), то науковці у галузі кримінального права мають єдину точку зору стосовно форми та виду вини у складі цих злочинів [14, с. 674; 15, с. 717; 16, с. 268]. Так, зазначається, що суб'єкт цих злочинів діє виключно з умисною формою вини, вид умислу є прямим.

Повністю погоджуємось із думкою А.С. Габуди, який, дослідивши склади кримінальних правопорушень, передбачених статтею 342 КК України, дійшов висновку про те, що опір як злочин з формальним складом може бути вчинено лише з прямим умислом. Інтелектуальний його момент характеризується усвідомленням суспільної небезпеки посягання, яке включає розуміння винним двох обов'язкових моментів: по-перше, опір вчиняється саме представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, члену громадського формування або військовослужбовцеві, по-друге, ці особи перебувають при виконанні покладених на них законом функцій. Вольовий момент полягає у бажанні винного перешкодити виконанню потерпілим своїх обов'язків [16, с. 13].

Такої ж думки щодо виду умислу у складах злочинів, передбачених частинами 2, 3 статті 342 КК України, дотримуються суди. Так, нами не виявлено жодного випадку, в якому б суд установив, що суб'єкт злочину у вигляді опору представнику правоохоронного органу діяв із непрямым умислом. На практиці, як правило, або формально зазначається, що особа, яка вчинила кримінальне правопорушення діяла умисно (без уточнення виду умислу), або визначається, що вид умислу суб'єкта кримінального правопорушення є прямим, проте детально не розкриваються причини такого умовиводу.

Названі вище факти дають підстави погодитись із думкою про те, що вина як ознака суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого статтею 342 КК України, виражається у формі умислу, вид умислу є прямим.

Список використаних джерел:

1. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник. Одеса : ОДУВС, 2013. 336 с.
2. Кузнецов В.В., Савченко А.В., Плугатир В.С. Кримінальне право України: теоретичний курс та практикум : навчальний посібник/ за заг. ред. В.Я. Горбачевського. Київ : Атіка, 2005. 378 с.
3. Савченко А.В., Шуляк Ю.Л. Кримінальне право України. Загальна та Особлива частини (у схематичних діаграмах) : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 312 с.
4. Вирок Обухівського районного суду Київської області від 16 листопада 2017 р. по справі №372/568/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/70297685>.
5. Вирок Шаргородського районного суду Вінницької області від 27 грудня 2012 р. по справі № 230/4071/12 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/28428973>.
6. Вирок Дарницького районного суду м. Києва від 21 лютого 2020 р. по справі № 753/3644/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87751917>.
7. Вирок Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 19 березня 2014 р. по справі № 1-кп/359/96/2014р // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37697933>.
8. Коломієць В.Ю. Кримінальна відповідальність за заподіяння тілесних ушкоджень : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. Дніпро, 2019. 237 с.
9. Шаблістий В.В. Кримінальна відповідальність за погрозу вбивством : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. Дніпропетровськ, 2010. 20 с.
10. Куц В.М., Бондаренко О.М. Зміст вини у злочинах з формальним складом. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2009. № 3. С. 36–40.
11. Вереша Р.В. Проблеми суб'єктивної сторони складу злочину : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.08. Київ, 2017. 583 с.
12. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. *Законодавство України / Верховна Рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
13. Вознюк А.А. Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій : монографія. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2015. 192 с.
14. Кримінальний кодекс України : науково-практичний коментар. 9-те вид., перероб. та доп. / відп. ред. Є.Л. Стрельцов. Харків : Одиссей, 2013. 912 с.
15. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 5-те вид., доп. Харків : Право, 2013.
16. Габуда А.С. Кримінально-правова характеристика складу опору особам, наділеним владними повноваженнями : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. Львів, 2012. 21 с.